

УДК 336.7

АНАЛІЗ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ФІНАНСОВОГО КЛАСТЕРУ

Ягольницький О.А., аспірант (ХДТУБА)

У статті визначено групи організацій, серед потенційних учасників фінансового кластеру, які повинні бути ядром. Виділено основні фінансові установи, які доцільно об'єднати у фінансовий кластер та встановлено ступінь взаємодії між ними.

Ключові слова: фінансовий кластер, кластерний розвиток, ринок фінансових послуг.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданням. Процес глобалізації фінансових ринків та експансія провідних фінансових організацій на ринки країн, що розвиваються, торкнувся і України. Це має різні наслідки на економіку країни серед яких взаємозалежність національного фінансового ринку від стану економік інших країн, ефективної діяльності глобальних інституцій, адже падіння одного з географічних ринків швидко знижує ліквідність на інших ринках незалежно від ступеня двосторонніх зв'язків між ними. Тобто фінансова система України стає вразливою до змін зовнішнього середовища.

Підвищення ефективності української економіки висуває перед банками нові проблеми, пов'язані зі зростаючим інтересом до українського ринку з боку іноземних фінансово-кредитних інститутів. Це зумовлює посилення конкуренції на ринках фінансового посередництва в Україні, зокрема, з глобальними банківськими групами, що володіють розвинутими банківськими технологіями. У цілому важливим завданням для українських банків незалежно від масштабів їх діяльності є прискорення інтеграції з іншими ланками соціально-економічної системи, іншими банківськими установами. Вирішення цього завдання пов'язане з необхідністю становлення кластерних ініціатив на ринку фінансових послуг.

Створення кластерів в тому числі фінансових, сприятиме розвитку регіону та підвищенню рівня національної безпеки, через вирішення наступних задач, які передбачені Законом України «Про основи національної безпеки» [1], серед яких:

- подолання "тінізації" економіки через оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення відпливу капіталів за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси;

- забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, внутрішньої і зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності, захисту інтересів вкладників, фінансового ринку;

- посилення участі України у міжнародному поділі праці, розвиток

експортного потенціалу високотехнологічної продукції, поглиблення інтеграції у європейську і світову економічну систему та активізація участі в міжнародних економічних і фінансових організаціях та ін.

Останні роки на фінансовому ринку України активно проходять процеси концентрації капіталів, особливо через поглинання українських банків міжнародними [2;3].

В 2008 р. в Україні загальний обсяг угод злиття та поглинання, за даними Deal Watch [4], становив 7,5 млрд.дол. проти 14,5 млрд.дол. в 2007 році, тобто знизився більш ніж на 48%. Водночас у 2008 р. абсолютним лідером на українському ринку став фінансовий сектор, де відбулося 8 угод на загальну суму 1,92 млрд.дол., а основний внесок внесли дві угоди на загальну суму 1,83 млрд.дол..

Захистом національних інтересів потрібно займатись починаючи з регіонального рівня. Але постає протиріччя з одного боку необхідно захистити національну фінансову систему з іншого це приведе до зарегульованості та знизить її конкурентоспроможність.

Отже, кластерний розвиток територій через створення конкурентних переваг є перспективою для збереження фінансової стабільності країни. Досягається це завдяки тому, що в економіці країни кластери виконують роль інноваційних центрів росту як на внутрішньому ринку, так і на міжнародному.

Багато країн зацікавлені у створенні на своїй території світових чи регіональних фінансових кластерів, які сприяють притоку капіталу в країну, покращують інвестиційний клімат, збільшують податкові надходження і забезпечують зростання зайнятості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор з посиланням на джерела. Питаннями формування та розвитку кластерів на певній території присвячені роботи таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як: М.Портер[5], В. Геець [6], Н.Внукова [7], Л. Марков [9], І. Соколенко [10], А. Леонтьєв [11], Н.Мікула [12] та ін.

Виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Існуючі дослідження з формування кластерів

доводять, що модель кластерного розвитку територій є перспективною саме тому, що основною метою та головною ідеєю кластерних технологій визначається створення конкурентних переваг регіонів і підтримка конкурентного середовища, завдяки тому, що в економіці країни кластери виконують роль інноваційних центрів росту на внутрішньому та міжнародному ринках.

Але недостатньо дослідженим є питання формування саме фінансових кластерів, з врахуванням специфічних властивостей такого об'єднання.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є розробка підходу до удосконалення організації діяльності фінансового кластеру та визначення серед потенційних учасників фінансового кластеру, групи організацій, які будуть ядром такого об'єднання.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Методом вирішення поставленої задачі обрано метод ієрархій. В якості елементів виступають фінансові організації: банки, страхові компанії, інвестиційні компанії, фондова біржа, недержавний пенсійний фонд, КУА та ін. учасники фінансового ринку, а направленість зв'язків між ними – рух фінансових ресурсів.

Кількість зв'язків скорочена за рахунок тих організацій, які не здійснюють суттєвий вплив на функціонування фінансового кластера.

Відношення між елементами представлені на рис. 1, де напрямок стрілки обумовлюється направленістю залежності: стрілка вказує на елемент, до якого направляються фінансові ресурси від того елемента, з якого вона виходить.

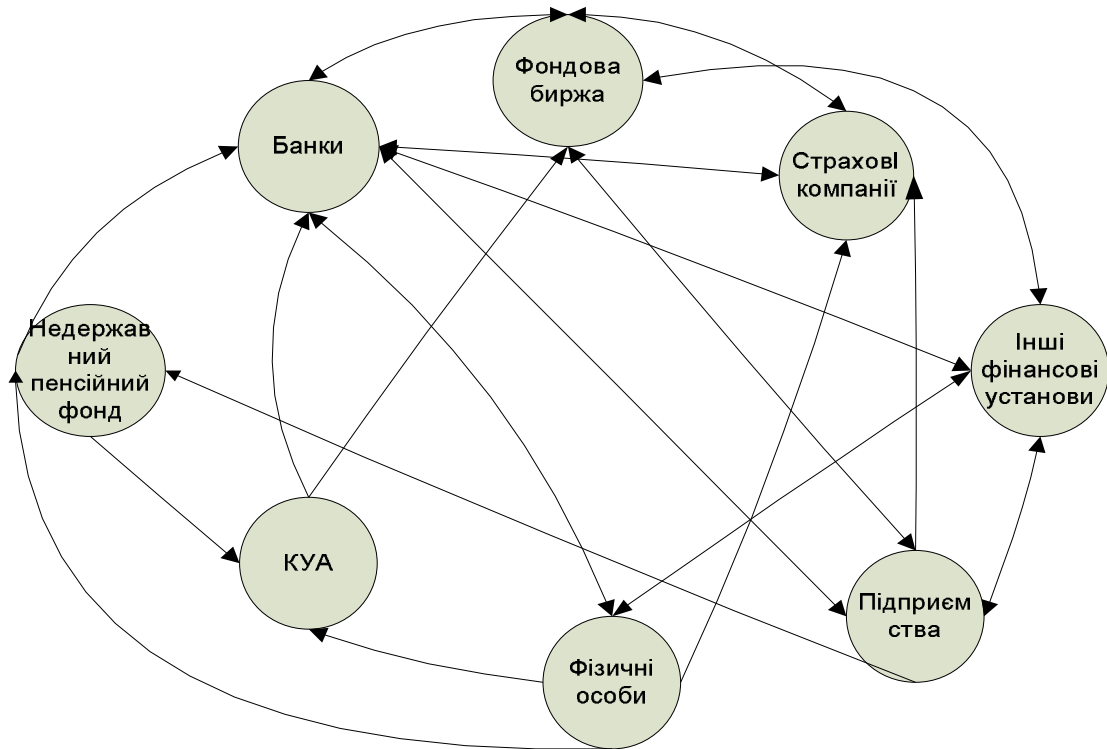

Рисунок 1 - Направлений граф відносин між елементами фінансового кластера

На основі рис. 1 будується матриця досяжності, де формується бінарна матриця $(I+B)$, (I – одинична матриця) та зводиться у ступінь k , за якого виконується умова:

$$(I+B)^{k-1} \leq (I+B)^k = (I+B)^{k+1} \quad (1)$$

Заповнення матриці бінарними елементами відбувається за правилом:

1, якщо із i можливо перейти до j ;
 $d_{ij} = 0$, у протилежному випадку.

Матриця досяжності, яка дозволяє розділити всю множину вершин (H) на підмножину рівнів, має вигляд табл. 1

Досяжні вершина h_i із вершин h_j формують підмножину $R(h_i)$, посередині вершини h_i

вершинам h_j формують підмножину $A(h_j)$. Множина тих вершин $A(h_j) = R(h_i) \cap A(h_j)$, для яких виконується вимога недосяжності із будь-яких вершин, що залишилися, множин H_i може бути позначено як рівень моделі. Для

структуризації множини елементів H формується табл. з елементів $h_i, R(h_i), A(h_j)$ та $R(h_i) \cap A(h_j)$ та виконується перша ітерація аналізу.

Таблиця 1

Матриця досяжності учасників фінансового кластера

	Банки	Фондова Біржа	КУА	Пенсійні фонди	Фізичні особи	Підприємства	Інші фінансові організації	Страхові компанії
Банки	1	1	0	0	1	1	1	1
Фондова Біржа	1	1	0	0	0	1	1	1
КУА	1	1	1	0	0	0	0	0
Недержавні пенсійні фонди	1	0	1	1	0	0	0	0
Фізичні особи	1	0	1	1	1	0	1	1
Підприємства	1	1	0	1	0	1	1	1
Інші фінансові організації	1	1	0	0	1	1	1	0
Страхові компанії	1	1	0	0	0	0	0	1

Для формування підмножини $R(h_i)$ із i -го рядка матриці досяжності виписуються ненульові елементи. Для формування підмножини $A(h_j)$ із j -го стовпця матриці досяжності виписуються ненульові елементи. Підмножина $R(h_i) \cap A(h_j)$ формується як логічне перетинання елементів двох

підмножин $R(h_i)$ та $A(h_j)$. У табл. 2 наведено першу ітерацію елементів кластера.

Елементи, для яких виконується умова $R(h_i) = R(h_i) \cap A(h_j)$ складають перший рівень моделі.

Таблиця 2

Перша ітерація аналізу залежності елементів фінансового кластера

h_i	$R(h_i)$	$A(h_i)$	$R(h_i) \cap A(h_i)$
Банки	1,2,5,6,7,8	1,2,3,4,5,6,7,8	1,2,5,6,7,8
Фондова Біржа	1,2,6,7,8	1,2,3,6,7,8	1,2,6,7,8
КУА	1,2,3	3,4,5	3
Недержавні пенсійні фонди	1,3,4	4,5,6	4
Фізичні особи	1,3,4,5,7,8	1,5,7	1,5,7
Підприємства	1,2,4,6,7,8	1,2,6,7	1,2,6,7
Інші фінансові організації	1,2,5,6,7	1,2,5,6,7	1,2,5,6,7
Страхові компанії	1,2,8	1,2,5,6,8	1,2,8

Перший рівень моделі фінансового кластера складають комерційні банки, фондова біржа, страхові компанії та інші фінансові компанії(кредитні спілки, лізингові компанії, ломбарди, інші фінансові компанії). За даними фонду гарантування вкладів фізичних осіб, понад 25 млн. осіб, тобто кожен другий українець зберігає свої кошти в банках, що підтверджує важливість їх участі у формуванні фінансового

кластера.

Далі проведено другу ітерацію аналізу залежності елементів фінансового кластера в результаті, якої визначено наступних учасників – компанії з управління активами, які акумулюють фінансові активи та інвестують в цінні папери.

Елементи, для яких у результаті третьої ітерації виконується умова - $R(h_i) = R(h_i) \cap A$

(h_j) складають третій рівень моделі – недержавні пенсійні фонди, які виступають інституційними інвесторами, так як акумулюють грошові кошти юридичних і фізичних осіб у вигляді пенсійних внесків і зобов'язуються їх збільшити шляхом інвестування в різноманітні фінансові інструменти, які функціонують на ринку і потребують детального вивчення.

Четвертий рівень моделі складають фізичні особи та підприємства, які є клієнтами усіх

фінансових посередників, тобто об'єктами ощадного та інвестиційного ринків.

Проведений аналіз показав рівні розташування фінансових установ за умови об'єднання їх до кластеру фінансових послуг.

Спираючись на отримані дані, побудовано модель учасників фінансового кластеру, яку доцільно використовувати в Україні, представлена на рис. 2.

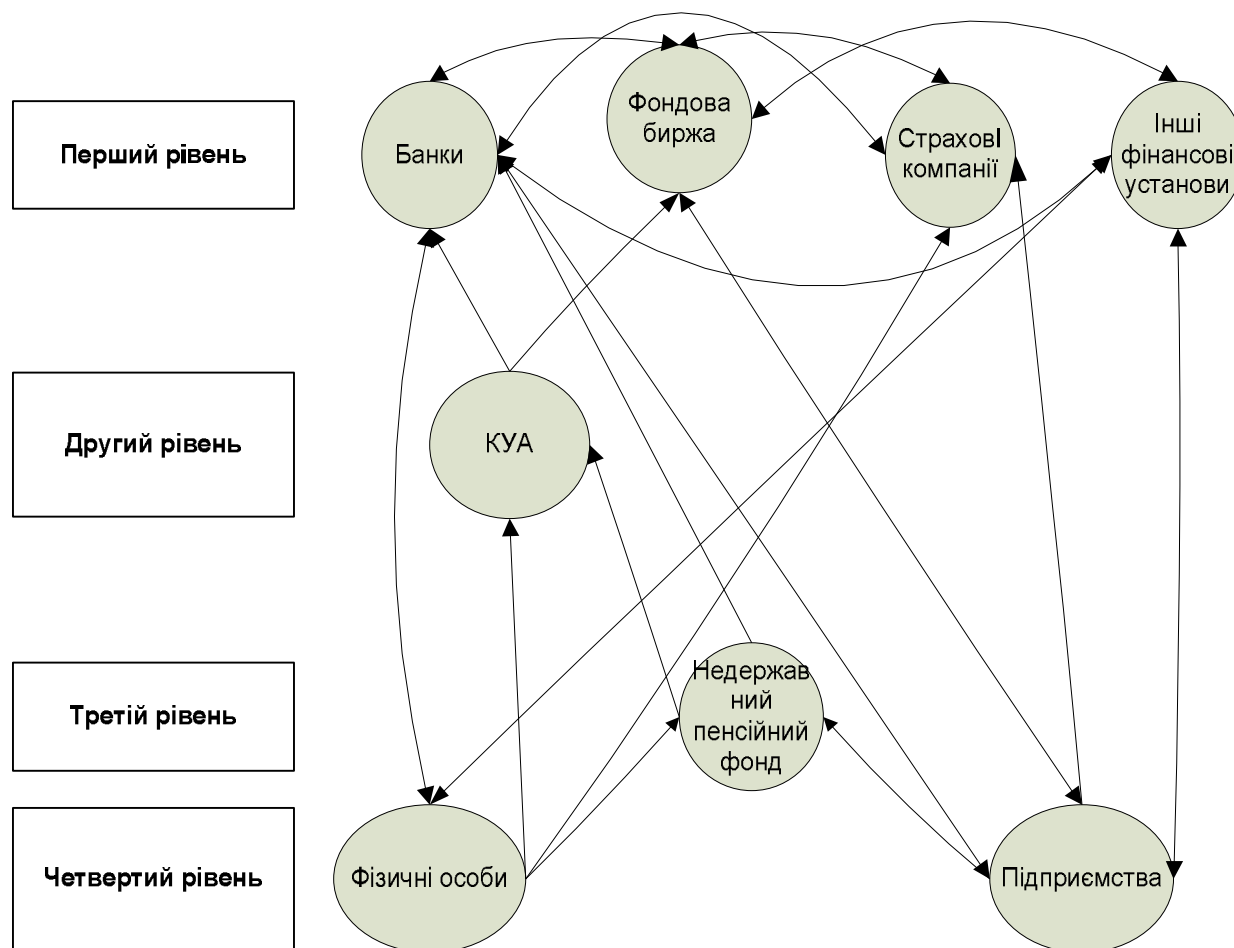

Рисунок 2 - Модель учасників фінансового кластера в Україні

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. За результатами проведеного дослідження, доведено необхідність захисту фінансового ринку України шляхом підвищення конкурентоспроможності фінансових компаній, використовуючи кластерну модель взаємодії.

Побудовано схему руху фінансових ресурсів по фінансовій системі України та виявлено рівні взаємодії учасників. В результаті доведено, що створення фінансового кластеру неможливе без участі комерційних банків, фондової біржі, та

страхової компанії, тобто суб'єктів фінансового ринку на першому рівні взаємодії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 за № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua
2. Козюк В. Глобальна фінансова консолідація: наслідки для формування глобально-центричної моделі фінансової стабільності / В. Козюк. - Галицький економічний вісник. — 2009. — № 1. — С. 3-10.

3. Диба М. І. Інтернаціоналізація банківської системи України / М.І. Диба, Є.С. Осадчий // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). - 2010. - №1. - С. 35-41
4. Левина Е. М&А в банковском секторе: подстерегающие опасности и секреты успеха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbj.ru/pubs/banki-ibiznes/2009/06/18/m-a-v-bankovskom-sektore/index.html>
5. Портер М. Конкуренція/ М.Портер. – М.: Вільямс, 2005. – 608с.
6. Гесць В. Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена // Економіст. – 2008. - №10. – С.10-11.
7. Внукова Н.Н. Фінансові послуги в забезпеченні розвитку транскордонних кластерів. Инновационные инструменты и кластерный подход в реализации государственной региональной политики: опыт Украины и других европейских стран: сборник научных докладов V Международной конференции, 2 – 3 июня 2008 г., г. Севастополь / [под общ. ред. Толкунова В.В., Войнаренко М.П.]. – Севастополь, 2010. – 214с.
8. Внукова Н. Н. Механизм частно-государственного партнерства при формировании трансграничных финансовых кластеров еврорегионов (на примере Украины) / Н. Н. Внукова // Государство и рынок: механизмы и методы регулирования и в условиях перехода к инновационному развитию: [коллективная монография в 2-х томах] / [под ред д.э.н., проф. С. А. Дятлова и др.]. – СПб.: Астерион, 2010. – Т 1. – С. 326–333.
9. Марков Л.С. Исследование наукоемких компаний Новосибирска. Кластерный поход / Л.С.Марков, М.А.Ягольницер [Електронний ресурс].— Режим доступу до сайту: <http://www.sibai.ru/content/view/506/620/>
10. Соколенко С. Кластери в глобальній економіці. – К.: Логос, 2004. – 848 с.
11. Леонтьев А. В. Управление инновационным развитием на основе научных системных интеграторов и кластерных взаимодействий : автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук: Специальность 08.00.05 [Экономика и управление народным хозяйством] / А.В.Леонтьев. – М.: МГИЭТ (технический университет), 2009. – 20 с.
12. Мікула Н. Стан та перспективи розвитку транскордонних кластерів в Україні / Н.Мікула // Геополітика України: історія і сучасність. — 2010.- вип.2. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Geopolityka/2010_2/PDF/Mikula.pdf
13. Стратегія економічного та соціального розвитку України на 2004 – 2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції» [Електронний ресурс] / [Гальчинський А. С., Гесць В. М., Бабенко С. Г. та ін.; під заг. кер. В. Ф. Януковича]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
14. Business clusters in the UK – a first assessment [Electronic recourse]. – Mode of access : www.dps.tesoro.it/cd.../docs/...Cluster.../1.Business_clusters_UK.pdf.
15. Про схвалення Стратегічних напрямів та завдань щодо залучення міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2009-2012 роки : Розпорядження від 3 вересня 2009 р. № 1156-р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1156-2009-%F0>
16. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 року № 1001 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
17. Financial Services Clusters [Electronic recourse]// Financial Services Skills Council. – London, 2008. – Mode of access: http://www.fssc.org.uk/financial_services_clusters_web.pdf.

Анотація. В статті определено групи організацій, среди потенціальних учасників фінансового кластера, которые должны быть ядром. Выделены основные фінансові учреждения, которые целесообразно объединить в фінансовый кластер и установлена степень взаимодействия между ними.

Ключевые слова: фінансовый кластер, кластерное развитие, рынок фінансовых услуг.

Summary. In the article certainly groups of organizations, among potential participants financial to the cluster, which must be a kernel. Basic financial institutions which it is expedient to unite in a financial cluster and the degree of co-operation is set between them are selected.

Keywords: financial cluster, cluster development, market of financial services.

*Рецензент. д.е.н., професор ХДТУБА Іванілов О.С.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.*